

ID: 119499

Náhradní pozemek

Pokud obecný soud v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě bez náležitého odůvodnění vyloučí možnost poměrně rozdělit náhradu nákladů řízení podle míry úspěchu ve věci a zároveň neposoudí, zda oprávněná osoba z procesního hlediska nezavinila částečné zastavení řízení, poruší tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. III.ÚS 2736/23 ze dne 20.2.2025)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti České republiky - Státního pozemkového úřadu, se sídlem P., zastoupené JUDr. M.P., Ph.D., advokátem, se sídlem P., proti výroku II a III usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2023, č. j. 28 Cdo 2009/2023-1524, výroku II a III rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. února 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1477, ve znění usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. března 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1505, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení, tak, že výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. února 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1477, ve znění usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. března 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1505, porušily stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. února 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1477, a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. března 2023, č. j. 25 Co 267/2022-1505, se proto ruší. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Tři restituenti podle zákona o půdě podali proti stěžovatelce žalobu. Žalobou se domáhali nahrazení projevu stěžovatelčiny vůle uzavřít s nimi smlouvu o bezúplatném převodu náhradních pozemků.
2. Okresní soud vyhověl žalobě ve vztahu ke čtyřem z požadovaných pozemků (výrok I rozsudku) a rozhodl, že žádnému účastníkovi nenáleží náhrada nákladů řízení (výrok II rozsudku). Žalobci byli v řízení úspěšní v rozsahu 4 pozemků, ohledně 3 pozemků soud žalobu zamítl a ohledně 1 pozemku vzali žalobu zpět. Žalobci tedy uspěli v polovině počtu pozemků. Hodnota pozemků, ve vztahu k nimž bylo žalobě vyhověno (176 310,83 Kč), je zároveň podobná jako hodnota pozemků, ve vztahu k nimž žalobci neuspěli (197 571,64 Kč).
3. Krajský soud rozsudek okresního soudu ve věci samé potvrdil (výrok I rozsudku). Ve vztahu k nákladům prvostupňového řízení změnil tento rozsudek tak, že stěžovatelka musí nahradit žalobcům náklady řízení v souhrnné výši 345 051 Kč. V tomto typu řízení podle krajského soudu nelze stanovit míru úspěchu žalobce pouhým porovnáním množiny požadovaných náhradních pozemků, ve vztahu k nimž žalobci uspěli, s množinou pozemků, ve vztahu k nimž neuspěli nebo vzali žalobu zpět (výrok II rozsudku). Krajský soud zároveň uložil stěžovatelce povinnost nahradit žalobcům náklady odvolacího řízení v souhrnné výši 68 524 Kč. V odvolacím řízení totiž byli žalobci zcela úspěšní, protože se ubránili odvolání stěžovatelky ve věci samé a uspěli se svým odvoláním proti nákladovému rozhodnutí (výrok III rozsudku).

4. Dříve než rozsudek krajského soudu nabyl právní moci, vzali žalobci svou žalobu ve vztahu k jednomu ze čtyř pozemků zpět. Krajský soud proto rozsudek okresního soudu ve vztahu k tomuto pozemku zrušil a řízení v tomto rozsahu zastavil (výrok I usnesení). Ve zbylém rozsahu rozhodl, že jeho dřívější rozsudek zůstává nedotčen (výrok II usnesení). Náhradu nákladů řízení o částečném zastavení řízení nepřiznal žádnému účastníkovi řízení (výrok III usnesení).

5. Nejvyšší soud odmítl stěžovatelčino dovolání proti rozsudku krajského soudu ve spojení s jeho následným usnesením jako nepřípustné (výrok I usnesení) a uložil jí povinnost nahradit žalobcům náklady dovolacího řízení v souhrnné výši 10 875,48 Kč (výrok II a III usnesení).

6. Stěžovatelka nyní podává ústavní stížnost proti nákladovým výrokům usnesení Nejvyššího soudu (tedy výrokům II a III) a nákladovým výrokům rozsudku krajského soudu (tedy výrokům II a III) ve znění jeho pozdějšího usnesení.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka tvrdí, že nákladové výroky napadených rozhodnutí porušily její právo na vlastnictví majetku a spravedlivý proces. Tento závěr opírá o následující argumenty:

a) Krajský soud chybně rozhodl, že žalobci měli v řízení plný procesní úspěch, ačkoli byli úspěšní pouze u čtyř ze sedmi požadovaných pozemků (přičemž hodnota vydaných a nevydaných pozemků byla téměř stejná). Žalobci nedostatečně prověřili některé požadované pozemky - ať už jde o pozemek v centru Turnova, pozemek s nádrží pro hasičskou zbrojnicu či pozemek se zahradou u rodinného domu (ve vztahu k nimž byla žaloba zamítnuta) či pozemek, na kterém je plánována stavba DI5 (ve vztahu k němuž vzali žalobu zpět). Rozsudek krajského soudu o plném procesním úspěchu tedy neodpovídá skutečnosti a měl by se zakládat na poměrném úspěchu stran.

b) Obecné soudy se nezabývaly zaviněním ve vztahu k částečnému zpětvzetí žaloby učiněném v prvostupňovém řízení. Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 3063/21 však obecný soud musí při rozhodování o nákladech řízení posoudit, zda oprávněné osoby mohly nebo měly vědět, že jimi požadovaný pozemek nebude možné vydat.

c) Krajský soud nezohlednil, že kvůli zastavení řízení ve vztahu k jednomu z pozemků došlo ke snížení tarifní hodnoty (z částky 176 310,83 Kč na 62 914,63 Kč). Krajský soud měl tarifní hodnotu aktualizovat a usnesením o částečném zastavení řízení původní výrok o náhradě nákladů řízení změnit.

d) Krajský soud chybně určil výši tarifní hodnoty. Ačkoli vycházel z tarifní hodnoty podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu (ve znění účinném do 31. 12. 2024), ve svém rozsudku neuvedl její konkrétní výši. Jeho rozsudek uvádí pouze odměnu za jeden úkon právní služby ve výši 19 632 Kč. Takto vysoká odměna však neodpovídá tarifní hodnotě (nesporné restituční ceně vydaných náhradních pozemků), která před částečným zastavením řízení činila 176 310,83 Kč.

e) Krajský soud stanovil pro všechny tři žalobce stejnou tarifní hodnotu, ačkoli se každý domáhal pouze svého spoluvlastnického podílu (1/2, 1/4 a 1/4).

f) Krajský soud a Nejvyšší soud mechanickým a formálním způsobem vynásobily odměnu za jednotlivé úkony právní služby počtem žalobců, aniž by zohlednily skutečnou složitost případu. Soudy měly přiznat pouze jednu odměnu pro všechny tři žalobce - nikoli ji pouze snížit o 20 % (jak stanoví § 12 odst. 4 tehdejšího advokátního tarifu). Počet účastníků nezvyšoval náročnost poskytnuté právní služby. Napadená rozhodnutí z tohoto pohledu odporují usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3765/18 a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 3964/2015.

g) Žalobci podali společnou žalobu účelově, aby dosáhli vyšších nákladů řízení. Kdyby totiž podali žaloby samostatně a domáhali se celých pozemků - nikoli jen jejich podílů - mohl by být jejich údajný restituční nárok uspokojen zásadně rychleji, ve větším rozsahu a s nižšími náklady.

h) Výše přiznané náhrady nákladů řízení je nepřiměřená, protože více než šestkrát převyšuje hodnotu předmětu sporu. Zatímco celková výše přiznané náhrady nákladů řízení činí 424 450,48 Kč, vydané náhradní pozemky byly oceněny na 62 914,63 Kč. Podle judikatury Ústavního soudu je přitom nežádoucí, když jsou přiznané náklady řízení v hrubém nepoměru k hodnotě předmětu sporu (viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 25/12 a II. ÚS 635/04).

III. Vyjádření obecných soudů a stěžovatelčina replika

8. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření žalobcům a obecným soudům.

9. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost zamítnout nebo odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Napadené výroky jeho usnesení se týkají nákladů řízení v bagatelní výši, jsou řádně odůvodněné, přezkoumatelné a ústavně souladné. Argumentace, že žalobci podali společnou žalobu účelově a že jim měla být přiznána pouze jedna odměna, je nepatřičná. Odměna náleží každému z nich, protože vystupují jako samostatní účastníci. Rozhodnutí, na která stěžovatelka v této souvislosti poukazuje, jsou skutkově i procesně nesouměřitelná. Závěr, že by samostatné uplatňování nároků bylo méně nákladné, je spekulativní a kvůli stěžovatelčině způsobu obrany i vysoce nepravděpodobný. Podání žaloby je důsledkem jejího opakovaně svévolného přístupu k posuzování výše restitučních nároků. Stěžovatelka měla již několik příležitostí svůj chybný právní názor přehodnotit a začít se v otázce nákladnosti sporů chovat s péčí řádného hospodáře. Povinnost hradit náklady řízení je tedy minimálním procesním následkem, který jí může v řízení postihnout.

10. Krajský soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozsudku a usnesení.

11. Okresní soud ve vyjádření odkázal na závěry svého rozhodnutí o nákladech řízení, které podle něj odpovídají výsledku a průběhu řízení, zásadě spravedlivého rozhodnutí i odpovědnosti žalobce při podání žaloby.

12. Žalobci se k ústavní stížnosti nevyjádřili. Protože byli Ústavním soudem poučeni, že pokud se ke stížnosti nevyjádří, bude se mít za to, že se postavení vedlejších účastníků vzdali, Ústavní soud s nimi již nejednal.

13. Stěžovatelka podala k vyjádření Nejvyššího soudu repliku, v níž setrvala na své argumentační pozici a zopakovala námitky, které uvedla již v ústavní stížnosti.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Podstatou řízení o ústavní stížnosti je otázka, zda jsou nákladové výroky rozhodnutí obecných soudů vydaných v řízení o vydání náhradních pozemků ústavně souladné.

15. Ústavní soud přistupuje k přezkumu rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení zdrženlivě. I na rozhodování o nákladech řízení však dopadají ústavněprávní požadavky, neboť jde o nedílnou součást soudního řízení, v němž musí výrok o nákladech řízení odpovídat výsledku řízení ve věci samé s přihlédnutím k okolnostem případu (viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1934/23, bod 14; III. ÚS 1844/22, bod 23; II. ÚS 645/20, bod 18).

16. Podle rozhodovací praxe Ústavního soudu může otázka náhrady nákladů řízení nabýt ústavněprávní dimenzi zejména při extrémním vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává například v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl

obsažen prvek svévole (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3094/23, bod 38; IV. ÚS 3017/19, bod 18; IV. ÚS 2119/11, bod 10).

17. Tyto okolnosti Ústavní soud shledal i v posuzované věci. Krajský soud totiž řádně neodůvodnil, proč se při rozhodování o nákladech prvostupňového řízení odchýlil od poměrného rozdělení náhrady nákladů řízení (viz část V.1 nálezu), a nijak nezohlednil zpětvzetí žaloby v prvostupňovém řízení (viz část V.2 nálezu).

V.1 K námitce a): Rozdělení náhrady nákladů řízení podle poměrného úspěchu ve věci

18. Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci (viz § 142 občanského soudního řádu). Podle této zásady je úspěch jedné procesní strany zároveň neúspěchem jejího procesního odpůrce. Je-li tedy určitá strana úspěšná, měl by jí její odpůrce obecně nahradit náklady, které při tom účelně vynaložila (podrobně viz stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 59/23, body 18 až 22).

19. Podle Ústavního soudu je výlučně v pravomoci obecných soudů posoudit úspěch stran v řízení a na základě toho rozhodnout o přiznání náhrady nákladů řízení a jejich výši. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu však zároveň vyplývá, že rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být vzhledem k ochraně legitimního očekávání účastníků zřejmým a logickým ukončením celého řízení. Pokud proto obecné soudy rozhodnou o náhradě nákladů řízení v rozporu s průběhem sporu a s výrokem ve věci, poruší tím právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny (viz např. nález sp. zn. III. ÚS 1844/22, bod 24; I. ÚS 2890/20, bod 14; I. ÚS 1085/13, body 13 až 14).

20. Okresní soud žalobcům částečně vyhověl a rozhodl, že žádný účastník nemá nárok na náhradu nákladů řízení. Žalobci byli totiž v řízení úspěšní co do 4 pozemků, ohledně 3 pozemků soud žalobu zamítl a ohledně 1 pozemku vzali žalobu zpět. Žalobci tedy uspěli co do poloviny počtu požadovaných pozemků. Hodnota pozemků, ve vztahu k nimž bylo žalobě vyhověno (176 310,83 Kč), je zároveň podobná jako hodnota pozemků, ve vztahu k nimž žalobci neuspěli (197 571,64 Kč).

21. Krajský soud rozsudek okresního soudu o věci samé napadeným rozsudkem potvrdil a ve vztahu k nákladům řízení jej změnil tak, že stěžovatelka musí nahradit žalobcům veškeré náklady prvostupňového řízení (tedy částku v souhrnné výši 345 051 Kč). Změnu rozsudku okresního soudu - a s tím spojenou změnu nepřiznání náhrady nákladů žádnému účastníkovi na přiznání plné náhrady nákladů žalobcům - krajský soud odůvodnil takto:

"Podle přesvědčení odvolacího soudu se zde jedná o typ řízení, ve kterém nelze stanovit míru úspěchu žalující strany pouhým porovnáním množiny požadovaných náhradních pozemků, u kterých bylo žalobě vyhověno, s množinou pozemků, u kterých byla neúspěšná či u kterých vzala žalobu zpět (srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 8. 2022, sp. zn. 19 Co 1005/2020). Z tohoto hlediska vzniklo žalobcům právo na náhradu nákladů, které v prvostupňovém řízení účelně vynaložili (§ 142 odst. 1 a 3 o. s. ř.)"

22. Ústavní soud považuje toto odůvodnění za nedostatečné. Ústavní soud souhlasí, že by bylo chybné určit míru žalobcova úspěchu v řízení o vydání náhradních pozemků pouze na základě mechanického porovnání počtu pozemků, ve vztahu k nimž žalobci uspěli a neuspěli. Tímto způsobem však okresní soud při rozhodování nepostupoval.

23. Okresní soud dospěl k závěru, že žádnému účastníkovi nenáleží nárok na náhradu nákladů řízení, nejen na základě totožného počtu pozemků, ohledně nichž žalobci uspěli a neuspěli (čtyři pozemky ku čtyřem), ale i na základě jejich podobné hodnoty (176 310,83 Kč ku 197 571,64 Kč). To, z čeho krajský soud vycházel při změně rozsudku okresního soudu, se tak míjí s tím, jak okresní soud

skutečně rozhodl.

24. Citované odůvodnění by neobstálo ani tehdy, pokud by jím chtěl krajský soud konstatovat, že v řízení o vydání náhradního pozemku obecně nelze rozhodovat o nákladech řízení na základě částečného úspěchu ve věci a náhradu nákladů řízení poměrně rozdělit (viz § 142 odst. 2 občanského soudního řádu).

25. Ústavní soud si je vědom toho, že rozhodování o náhradě nákladů v řízení o vydání náhradního pozemku má svá specifika (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3063/21, bod 19) a poměřovat úspěch a neúspěch ve věci nelze pouze podle toho, jak bylo o dané žalobě rozhodnuto, ale že je třeba jej posuzovat v širších souvislostech (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 404/22, bod 15). To však neznamená, že soud v tomto typu řízení nemůže rozdělit náhradu nákladů řízení podle poměru, v němž účastníci řízení ve věci uspěli. To, že je takový postup přípustný a obvyklý, potvrzují rozhodnutí Nejvyššího soudu, Ústavního soudu i dostupná odborná literatura (viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1797/2020 a 28 Cdo 2733/2018, usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3402/22, bod 16, III. ÚS 1819/20, bod 12; Příkopa, V. Restituce podle zákona o půdě. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 81, marg. č. 60).

26. Krajský soud změnil nákladové rozhodnutí okresního soudu a vyloučil možnost poměrně rozdělit náhradu nákladů řízení podle úspěchu ve věci, aniž by toto posouzení náležitě odůvodnil. Ústavní soud konstatuje, že v důsledku tohoto a níže popsání nedostatku, krajský soud porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu.

V.2 K námitce b): Nezohlednění zpětvzetí žaloby v prvostupňovém řízení

27. Podle judikatury Ústavního soudu musí obecný soud při rozhodování o náhradě nákladů vynaložených v řízení o vydání náhradních pozemků, které bylo částečně zastaveno kvůli zpětvzetí žaloby, řádně posoudit, proč byla žaloba vzata ve vztahu k jednotlivým pozemkům zpět a zda lze žalobci přičíst zavinění za zastavení řízení (viz § 146 odst. 2 občanského soudního řádu). Pokud tak obecný soud neučiní, může být jeho rozhodnutí považováno za protiústavní (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 3063/21, bod 25; IV. ÚS 3048/24, bod 30).

28. Krajský soud tomuto požadavku nedostál. Během řízení před okresním soudem vzali žalobci svou žalobu ve vztahu k jednomu z pozemků zpět (viz bod 3 rozsudku okresního soudu). Okresní soud v té souvislosti uvedl, že "[z]avinění ohledně zastavení části řízení týkající se daného pozemku [...] leží na straně žalobců". Tento závěr ve svém rozsudku řádně odůvodnil a k zavinění za zastavení řízení přihlédl při posouzení úspěchu a neúspěchu žalobců (viz bod 35 rozsudku okresního soudu).

29. Krajský soud se však při svém rozhodování tímto zpětvzetím ani otázkou zavinění za částečné zastavení řízení vůbec nezabýval a nijak se k němu nevyjádřil. Namísto toho přiznal žalobcům nárok na plnou náhradu všech nákladů prvostupňového řízení - tedy i nákladů vzniklých ve vztahu k pozemku, ohledně něhož bylo prvostupňové řízení zastaveno, což podle okresního soudu zavinili žalobci.

30. Ústavní soud uvádí, že krajský soud tímto porušil svou povinnost řádně posoudit otázku zavinění žalobců za zastavení řízení, čímž porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 3063/21, bod 25; IV. ÚS 3048/24, bod 30).

V.3 K ostatním námitkám stěžovatelky

31. Ústavní soud se nezabýval stěžovatelčinými ostatními námitkami. Ke zrušení napadených rozhodnutí postačují již popsané důvody a stěžovatelka může své zbývající námitky uplatnit v novém řízení. Ústavní soud proto ponechal v souladu se zásadou procesní ekonomie a zásadou minimalizace

zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů posouzení těchto otázek krajskému soudu (obdobně viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 1372/24, bod 22; II. ÚS 1608/19, bod 40; IV. ÚS 3383/11, bod 21).

V. Závěr

32. Ústavní soud shrnuje, že krajský soud bez náležitého odůvodnění vyloučil možnost poměrně rozdělit náhradu nákladů řízení podle úspěchu ve věci (viz část IV.1 nálezu) a nezohlednil zpětvzetí žaloby v prvostupňovém řízení (viz část IV. 2 nálezu). Tyto vady ve svém souhrnu podle Ústavního soudu porušily stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

33. Ústavní soud tímto nálezem nezpochybňuje pravomoc krajského soudu rozhodnout, že stěžovatelce nenáleží žádná nebo jen nižší náhrada nákladů řízení (viz § 142 odst. 3, § 146 a § 150 občanského soudního řádu). V takovém případě však musí tento závěr řádně odůvodnit, což však krajský soud neučinil.

34. Ústavní soud z uvedených důvodů ústavní stížnosti částečně vyhověl a zrušil stěžovatelkou napadené výroky rozsudku krajského soudu a na něj navazující usnesení krajského soudu [viz § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

35. Ústavní soud dospěl ve vztahu k nákladovým výrokům usnesení Nejvyššího soudu k závěru, že nejsou zatíženy žádnou protiústavní vadou, proto stížnost proti nim odmítl jako zjevně neopodstatněnou [viz § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Další články:

- [Náhrada škody](#)
- [Nájemné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odměna advokáta \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Péče o dítě \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Smlouva o smlouvě budoucí \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Daňová exekuce](#)
- [Cenové rozhodnutí rozporné se zákonem](#)
- [Autonomie vůle](#)
- [Adhezní nárok \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zmatečnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Střídavá péče](#)